

Tillgängliga medier i skolan

För dig som är lärare, skolbibliotekarie eller skolledare

Introduktion

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, har i uppdrag att se till att alla, oberoende läsnedsättning, kan få tillgång till litteratur och dagstidningar på det sätt som passar dem. MTM:s verksamhet regleras bland annat av en statlig förordning, regleringsbrev och upphovsrättslagen.

MTM arbetar för att alla som jobbar inom skolan och möter elever som på olika sätt skulle bli hjälpta av tillgängliga medier, ska ha god kunskap om det som MTM och andra leverantörer erbjuder.

Med tillgängliga medier menar vi texter som är anpassade på olika sätt. Texterna kan vara anpassade för att läsas med öronen eller med fingrarna eller så kan språket vara anpassat, eller både och.

Vilka elever kan ha nytta av tillgängliga medier?

Alla elever som har behov av anpassade texter tillhör målgruppen för tillgängliga medier. Några exempel på grupper som kan behöva tillgängliga medier är:

- elever med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi
- elever med synnedsättning
- elever med rörelsehinder
- elever med intellektuell funktionsnedsättning
- elever med kognitiva funktionsnedsättningar, till exempel autism och adhd
- elever med tillfällig läsnedsättning på grund av sjukdom eller skada
- elever med annat modersmål än svenska
- elever som av olika orsaker missat mycket av undervisningen
- elever som är ointresserade av läsning

Även andra grupper än de som är listade här kan ha behov av tillgängliga medier. Det är viktigt att se till den enskilda elevens behov, snarare än till diagnos.

”

Det är viktigt att se till den enskilda elevens behov, snarare än till diagnos.

Tillgängliga medier

Talböcker

En talbok är en inläsning av en tryckt bok. En del talböcker innehåller både tal, text och bilder. Text och inläsning är synkroniserade, och i webbspelare, läsprogram eller app kan läsaren följa med i texten på skärmen. Skillnaden mellan ljudböcker och talböcker är juridisk. Bara personer som har en läsnedsättning kan låna talböcker. Det räknas inte som en läsnedsättning att ha svenska som andraspråk.

Lättläst litteratur

En lättläst bok är anpassad språkligt och innehållsmässigt. Den använder enklare ord och förutsätter inte att läsaren är bekant med området eller genren. Lättlästa böcker delas ofta in i olika språknivåer, från väldigt lätt till lite mer krävande. De lättaste böckerna innehåller lite text och många bilder. Lättlästa böcker ges ut av olika bokförlag och kan köpas av alla.

Många lättlästa böcker är skrivna direkt på lättläst svenska, men det finns också många återberättelser av kända svenska och utländska böcker.

Lättlästa nyhetstidningar

Att kunna få veta vad som händer i Sverige och världen är en förutsättning för att vara delaktig i det demokratiska samtalet. Därför finns det lättlästa nyhetstidningar. Tidningarna anpassar sina nyheter både språkligt och hur nyheterna presenteras. De förutsätter inte att läsarna har förkunskaper om olika ämnen utan förklarar vad som har hänt och varför.

E-textböcker

En e-textbok innehåller digitalt lagrad text som man läser i en dator och är i första hand avsedd för personer med synnedsättning. Man behöver läsprogrammet Textview, som finns att ladda ner från Legimus. Läsaren behöver också andra anpassningar som talsyntes, skärmförstoring eller punktskriftsskärm.

Den lättlästa nyhetstidningen 8 sidor finns både som papperstidning och webbtidning.

Punktskriftsböcker

En punktskriftsbok är en bok som är tryckt i punktskrift och läses med fingertopparna. Punktskriftsläsare kan själv låna punktskriftsböcker via MTM, från sitt närmaste bibliotek, eller få hjälp via skolbiblioteket.

Teckenspråkig litteratur

Det svenska teckenspråket är ett rörligt och visuellt språk och saknar tryckt form. När tryckta böcker överförs till teckenspråk blir det i form av film. Teckenspråket är inte ett internationellt språk utan skiljer sig åt mellan olika länder.

Taltidningar

De flesta nyhetstidningar finns också som taltidningar. En taltidning innehåller hela den tryckta tidningen och är inläst med syntetiskt tal. Taltidningen kommer samtidigt som den tryckta tidningen. Alla som har en läsnedsättning kan prenumerera på taltidningar. Skolor och skolbibliotek kan även prenumerera på dessa. Det är tidningarna själva som bestämmer hur mycket det ska kosta att prenumerera på taltidningen.

Läromedel och kurslitteratur

För elever i grundskola och gymnasium med läsnedsättning finns anpassade läromedel. Studenter vid universitet och högskola kan få kurslitteratur anpassad.

Punktskriftsböcker går att låna via biblioteket eller MTM.

Det här erbjuder MTM

- omkring 130 000 talböcker via Legimus, både skönlitteratur och faktaböcker för barn, ungdomar och vuxna
- lättlästa böcker genom LL-förlaget
- cirka 4 000 titlar som e-text, de flesta är högskolelitteratur
- omkring 16 000 punktskriftsböcker i olika format
- obligatorisk kurslitteratur för studenter på universitet och högskola
- den lättlästa nyhetstidningen 8 Sidor

Legimus

Legimus är MTM:s digitala bibliotek med talböcker, punktskriftsböcker och e-textböcker. Legimus finns också som app och är anpassad för att ladda ner och läsa talböcker och taltidningar. Appen Legimus finns för både Android och iOS. Läs mer på legimus.se

Läromedel och kurslitteratur

MTM har inte i uppdrag att producera läromedel för grundskola och gymnasium. Skolan kan köpa in inlästa läromedel från kommersiella företag eller från Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM. Vissa av SPSM:s läromedel finns att låna i Legimus.

Kurslitteratur på högskola

Studenter som har en läsnedsättning och studerar vid högskola och universitet får obligatorisk kurslitteratur anpassad av MTM. Det är högskolans bibliotek som beställer kurslitteraturen från MTM.

Vad kan man uppnå med tillgängliga medier?

Väcka läslusten med lättläst

Lättlästa böcker kan hjälpa både vuxna och barn. En ung elev som är ointresserad av läsning och dessutom är en ovan läsare kan ha ett stort motstånd mot texter. Då kan lättlästa böcker hjälpa. Det kan vara en spännande bok med ett innehåll för en 15-åring men ett språk som passar en 10-åringens läsförmåga. Vuxna som lär sig svenska behöver lättlästa böcker med ett enkelt språk men med ett innehåll som passar dem och är skrivet för en vuxen målgrupp.

För en elev som har en läsnedsättning kan en talbok vara ett värdefullt verktyg för att nå målen i skolan.

Läsa med öronen för att nå skriftspråket

Genom talböcker kan elever som har en läsnedsättning ändå ta del av det skrivna ordet. Att läsa och förstå texter är viktigt och ger delaktighet och inkludering i skolan och i samhället. Läsning är utvecklande och ger nya perspektiv, samtidigt som den ökar läsarens förståelse för sig själv och andra människor. Eleven får ett ökat ordförråd och en förståelse för hur en text är uppbyggd. För en elev som har en läsnedsättning kan en talbok vara ett värdefullt verktyg för att nå målen i skolan.

Läsa med fingrarna

Punktskrift är en taktil skrift som man läser med fingertopparna. MTM gör böcker i punktskrift för vuxna, barn och ungdomar. Taktila bilderböcker framställs för barn med synnedsättning men kan också fungera som ett stöd vid läsning för barn med koncentrationssvårigheter. Oftast bygger den taktila boken på en tryckt förlaga. Hela texten finns med i vanlig tryckt skrift och i punktskrift. Formgivare och experter på MTM gör ett urval av illustrationer som lyfter fram och förtydligar bokens innehåll. Enkla former är viktigt och bilderna tillverkas av material med olika struktur, som tyg, papper och kartong.

Tillgängliga medier är en rättighet

Skollagen (2010:800)

I 2 kap. 36 § skollagen, som började tillämpas 1 juli 2011, står det att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek inte bara i grund- och gymnasieskola utan även i grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och gymnasiesärskolan. Kravet på skolbibliotek gäller även fristående skolor. Skolbiblioteket har en central funktion när det gäller att medverka till att eleverna får tillgång till talböcker, lättlästa böcker och nyheter. Det är skolbibliotekets personal som registrerar elever så att de får möjlighet att ladda ner talböcker.

Bibliotekslagen (2013:801)

Skolbiblioteken regleras i skollagen men omnämns även i bibliotekslagen. Den hänvisar i 10 § till skollagens bestämmelser om skolbibliotek eftersom skolbiblioteken är en del av det allmänna biblioteksväsendet.

Prioriterade grupper

4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på:

- de nationella minoritetsspråken
- andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska
- lättläst svenska

Läroplanen

I Lgr 11, avsnitt 2.2 Kunskaper står följande under de övergripande riktlinjer som ska gälla för skolan:

”Alla som arbetar i skolan ska uppmärksamma och stödja elever i behov av särskilt stöd, och samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande”.

Det står vidare att läraren ska ”stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter”

I läroplanen står också att biblioteket är en del av skolans arbetsmiljö som ska hjälpa eleverna att själva kunna söka och utveckla kunskaper.

FN:s konvention om barnets rättigheter

Denna konvention kallas i dagligt tal för Barnkonventionen och innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn.

Fyra grundprinciper genomsyrar hela Barnkonventionen:

1. Alla barn har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras
2. Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som gäller barn
3. Alla barn har rätt till liv och utveckling
4. Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad

Ett urval av Barnkonventionens paragrafer att luta sig mot i sitt arbete med tillgängliga medier i skolan är:

§2 Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter.
Ingen får diskrimineras

§3 Barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn

§12 Alla barn har rätt att uttrycka sin mening i frågor som rör barn

§17 Alla barn har rätt till litteratur och information

§23 Alla barn med funktionsnedsättning har rätt till anständigt liv

§28 Alla barn har rätt till utbildning och grundskolan ska vara avgiftsfri

Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.

Ur Barnkonventionen §2

Här finns mer information

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM

SPSM är en statlig myndighet som arbetar för att barn, unga och vuxna oavsett funktionsförmåga, ska få förutsättningar att nå målen för sin utbildning.

SPSM producerar läromedel inom områden där den kommersiella marknaden inte täcker behoven. Man gör dessutom anpassningar av förlagsutgivna läromedel och stimulerar utvecklingen och utbudet av specialpedagogiska läromedel genom ekonomiska bidrag och konsultativt stöd till förlag. SPSM informerar också om befintliga specialpedagogiska läromedel och material för elever i olika skolformer.

- spsm.se
- spsm.se/hittalaromedel

Inlästa läromedel

Inläsningstjänst producerar inlästa läromedel för grundskola och gymnasium. Vissa läromedel kan fås inlästa direkt från läromedelsförlagen.

- inlasningstjanst.se

LL-förlaget och andra lättlästa förlag

Lättlästa böcker publiceras av flera olika fristående förlag. LL-förlaget är en del av MTM och är Sveriges äldsta förlag som ger ut lättlästa böcker. Andra förlag är till exempel Hegas, Nypon, Vilja, Argasso och Bokförlaget Hedvig:

- ll-forlaget.se
- hegas.se

- nyponforlag.se
- viljaforlag.se
- argasso.se
- bokforlagethedvig.se

8 Sidor och andra lättlästa nyhetstidningar

Det finns inte så många lättlästa nyhetstidningar. MTM ansvarar för att ge ut 8 Sidor, som har funnits sedan 1984.

- 8sidor.se

MTM:s skolwebb

På MTM:s webbplats finns mer information om tillgängliga media i skolan. Det finns lektioner till lättlästa böcker, reportage från skolor och intervjuer med lärare. Du kan se vilka studiedagar och andra informations- och utbildningstillfällen vi erbjuder.

- mtm.se/skola

Legimus

Legimus är MTM:s bibliotek med omkring än 130 000 talböcker. Här finns både praktisk information och inspiration riktat till användare och förmedlare av talböcker.

- legimus.se

Tillgängliga medier i skolan

De elever som har behov av anpassade texter tillhör målgruppen för tillgängliga medier. Den här broschyren vänder sig till alla som arbetar i skolan och beskriver i första hand vad MTM erbjuder.

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, är ett nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier. Vi arbetar för att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar, oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning.

